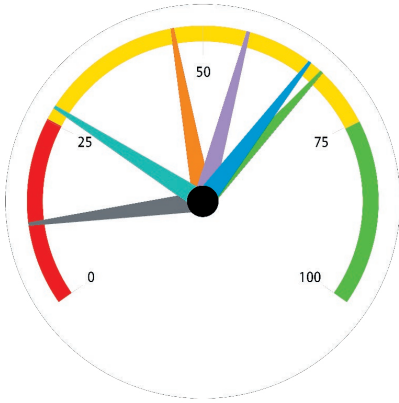

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen lukioissa 2014

www.thl.fi/teaviisari

JOHDANTO

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja Opetushallitus ovat kehittäneet koulujen ja oppilaitosten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen vertailukelpoista kuvaamista ja seuranta vuodesta 2006 lähtien. Lukioden arjessa tapahtuvaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä kartoitettiin syksyllä 2014 jo kolmannen kerran.

Tässä julkaisussa raportoidaan keskeisimpiä tuloksia syksyllä 2014 toteutetusta tiedonkeruusta sekä niissä tapahtuneita muutoksia suhteessa aikaisempien vuosien tilanteeseen. Tietonsa toimitti 82 prosenttia (N=323) lukioista vuonna 2014. Tuloksia tarkastellaan TEAviisarin viitekehysten (sitoutuminen, johtaminen, seuranta, yhteiset käytännöt, voimavarat, osallisuus) mukaisesti. Tietojensa julkaisemiseen luvan antaneiden 164 lukion tulokset ovat tarkasteltavissa myös oppilaitoskohtaisesti TEAviisari-verkkopalvelussa (<http://www.thl.fi/teaviisari>).

TULOKSET

Sitoutuminen

Lukioiden sitoutumista opiskelijoiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen tarkastellaan mm. opetussuunnitelman ja oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman näkökulmasta. Lukioista 92 prosenttia ilmoitti kuvanneensa opetussuunnitelmassa, miten opiskelijoiden ja 85 prosenttia miten vanhempien tai huoltajien vaikutusmahdollisuuksia tuetaan. Kaksi vuotta aiemmin vastaavat osuudet olivat 87 prosenttia ja 81 prosenttia ja vuonna 2008 vastaavasti 89 ja 77 prosenttia.

Lukioista 64 prosenttia oli kuvannut arvionsa opiskeluhoollon kokonaistarpeesta osana oppilaitoskohtaista opiskeluhoitosuunnitelmaa. Käytettävissä olevat opiskeluhoitopalvelut, palveluiden järjestäminen ja siihen liittyvä yhteistyö oli kuvattu suurimmassa osassa (91–96 %) suunnitelmia. Oppilaitoksen toimenpiteet opiskeluhoollon kehittämiseksi ja seuraamiseksi oli kuvattu 80 prosentissa lukioista.

Johtaminen

Johtamisosiossa kuvataan vastuiden organisointia, määrittelyä ja toimeenpanoa. Terveystietolain (1326/2010) velvoite kunnille seurata ja edistää alueellaan sijaitsevien oppilaitosten opiskelu- ja ympäristöjen terveellisyttä ja turvallisuutta sekä opiskeluyhteisön hyvinvointia kolmen vuoden välein täyttyi 61 prosentissa lukioista. Joka viides (21 %) ilmoitti ettei edellisen tarkastuksen ajankohta ollut tiedossa. Vuonna 2012 vastaavat luvut olivat 52 prosenttia ja 24 prosenttia.

Yhteensä 103 lukiossa (44 % tarkastetuista) oli viimeisimmässä tarkastuksessa havaittu fyysikaalisiin altisteisiin (melu, valaistus, haju ym.) liittyviä puutteita. Havaitut puutteet olivat vielä syksyllä 2014 korjaamatta 44 prosentista kouluja. Biologisia altisteita (sisäilma, home ym.) ilmoitti 92 lukiota (41 % tarkastetuista). Näistä 41 prosentissa havaittuja puutteita ei ollut vielä syksyllä 2014 korjattu. Tilojen käytössä, soveltuvuudessa ja ergonomisuudessa havaittiin puutteita 70:ssä ja opiskelijaruokailun järjestelyissä (tilat, ajoitukset ym.) 35 lukiossa.

Opiskeluyhteisön hyvinvoinnin näkökulmasta keskeisiä tekijöitä kuten kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän yleisyyttä oli huomioitu joka toisen lukion (51 %) tarkastuksessa ja opiskelijoiden kuormittuneisuutta sekä jaksamista vastaavasti joka kolmannessa (34 %).

Kirjoittajat:

Kirsi Wiss

Asiantuntija, THL

Vesa Saaristo

Asiantuntija, THL

Marke Hietanen-Peltola

Yliääkäri, THL

Heidi Peltonen

Opetusneuvos, Opetushallitus

Kristiina Laitinen

Opetusneuvos, Opetushallitus

Timo Ståhl

Johtava asiantuntija, THL

OPETUSHALLITUS

Näin tutkimus tehtiin

Tiedonkeruu lähetettiin kaikkien nuorten lukiokoulutusta antavien oppilaitosten (N=392) rehtoreille lokakuussa 2014. Vastaukset saatiin 323 (82 %) lukiosta.

Tiedot pyydettiin kokoamaan rehtorin ja oppilaitoksen johtoryhmän ja/tai opiskeluhoito-ryhmän yhteistyönä.

Vastaava tiedonkeruu toteutettiin samanaikaisesti ammatillisille oppilaitoksille (Wiss ym. 2015).

Tiedonkeruun perustaulukot ovat nähtävissä THL:n (www.thl.fi/tea_viisari) ja Opetushallituksen sivuilla (http://www.oph.fi/tietopalvelut/tilastotiedot/hyvinvoinnin_ja_terveyden_edistaminen)

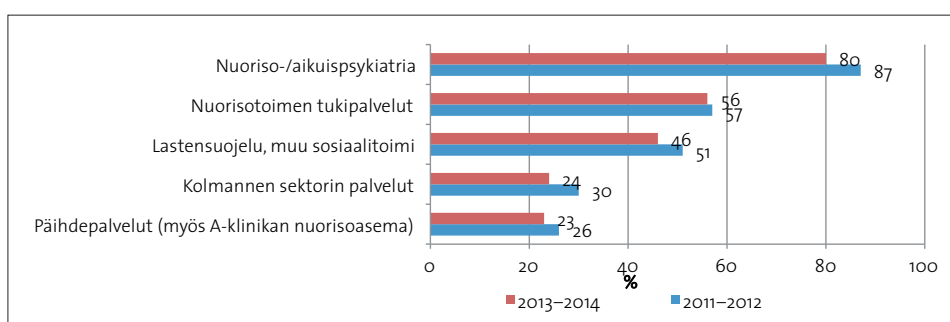
Perustaulukot on tarkoitettu käyttäjille, jotka tarvitsevat ja haluavat jalostaa tietoa edelleen omiin käyttötarkoituksiinsa.

Opiskelijoiden hyvinvoinnin ja terveyden seuranta

Opiskelijoiden terveyttä ja hyvinvointia seurattiin lukioissa yleisimmin (97 %) valtakunnallisella Kouluterveyskyselyllä. Jotakin muuta toistuvaa opiskelijakyselyä hyödynsi 68 prosenttia ja terveystarkastuksista koottua seurantatilastoa 43 prosenttia lukioista. Seurantatietoa kerättiin aiempaa enemmän. Vuonna 2012 vastaavat prosentiosuudet olivat 94, 57 ja 37.

Tietoja opiskelijoiden terveydestä ja hyvinvoinnista raportoitiin yleisimmin oppilaitoksen henkilöstölle (79 %), koulutuksen järjestäjälle (67 %), opiskelijoille (61 %) ja opiskeluhoitoon monialaiselle ohjausryhmälle (56 %). Vanhemmille/hoitajille tiedot raportoitiin noin joka toisessa (53 %) lukiossa.

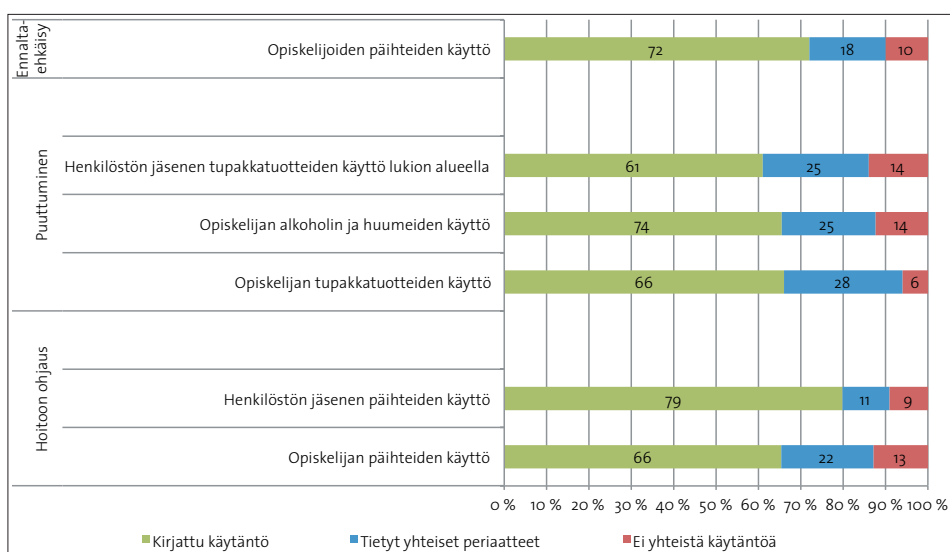
Opiskelijoita oli ohjattu nuoriso- tai aikuispsykiatrian palveluihin 80 prosentissa ja lastensuojelun tai muun sosiaalitoimen palveluihin 46 prosentissa lukioista. Palveluihin ohjaaminen oli pääosin vähentynyt lukuvuodesta 2011–2012. Ainoastaan nuoriso-toimen tukipalveluihin ohjaaminen oli pysynyt ennallaan (57 %). (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Opiskelijoiden ohjaaminen erityispalveluihin lukuvuosien 2011–2012 ja 2013–2014 aikana.

Yhteiset käytännöt

Yhteisesti sovitut kirjatus käytännöt ja toimintaohjeet kuvaavat sitä, missä määrin ja miten lukiossa on sovittu toimintatavoista erilaisissa tilanteissa. Ne mahdollistavat myös toiminnan järjestelmällisen seurannan. Lukioista 72 prosentissa oli kirjattu käytäntö opiskelijoiden päihteiden käytön ennaltaehkäisemiseksi (kuvio 2).

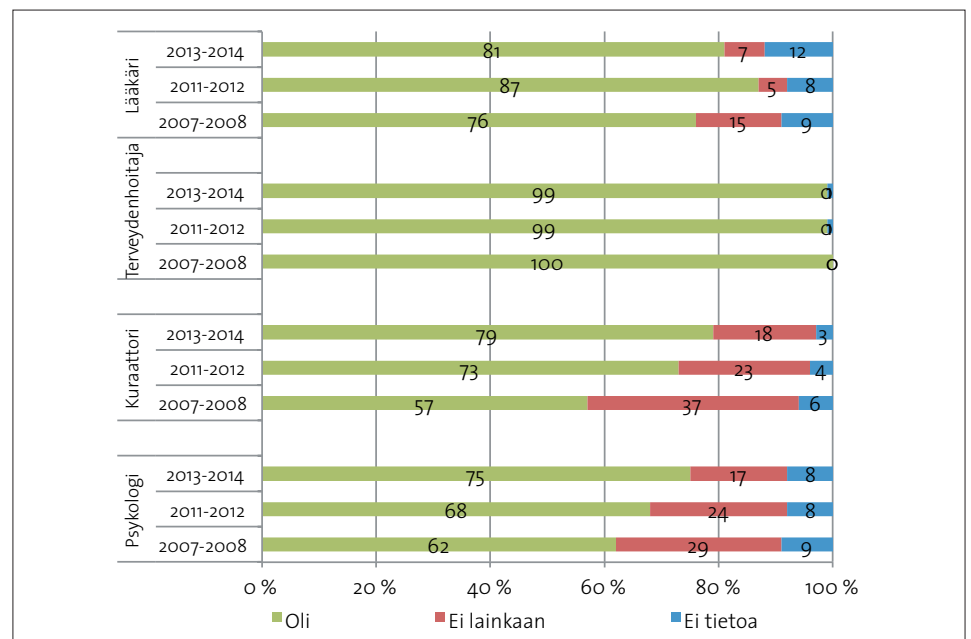

Kuvio 2. Lukion yhteinen käytäntö päihteiden käytön ennaltaehkäisemiseksi, käyttöön puuttumiseksi ja hoitoon ohjaamiseksi.

Kirjattu käytäntö henkilöstön jäsenen tupakkatuotteiden käyttöön lukion alueella puuttumiseksi oli 61 prosentissa ja opiskelijan tupakkatuotteiden käyttöön puuttumiseksi 66 prosentissa. Yhteinen käytäntö päihteitä käyttävän opiskelijan hoitoon ohjaamiseksi puuttui kokonaan 13 prosentista lukioista. (Kuvio 2.)

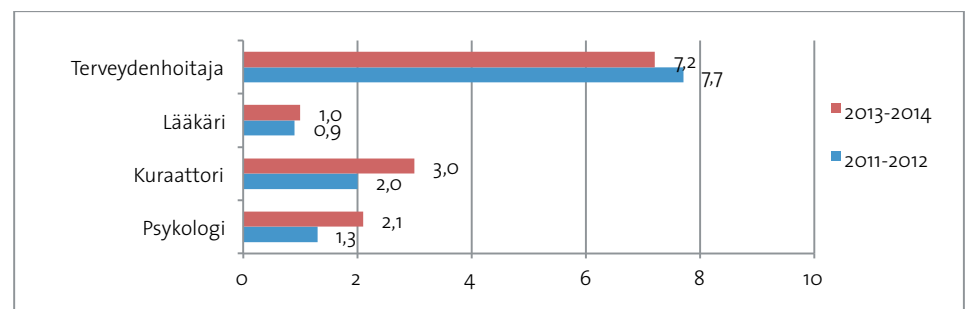
Voimavarat

Psykologeja ja kuraattoreita oli aiempaa paremmin lukioiden käytettävissä (kuvio 3). Psykologi oli käytettävissä 75 prosentissa ja kuraattori 79 prosentissa lukioista. Vastaavat luvut kahta vuotta aiemmin olivat 68 ja 73 prosenttia. Lääkäripalveluiden tilanne oli heikentynyt edellisestä seuranta-ajankohdasta. Lukioista 7 prosenttia ilmoitti niiden puuttuvan kokonaan ja 12 prosenttia, ettei niistä ollut tietoa. Lukuvuonna 2011–2012 vastaavat osuudet olivat 5 ja 8 prosenttia. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Lukioiden käytettävissä olevat opiskeluhoitopalvelut lukuvuosina 2007–2008, 2011–2012 ja 2013–2014.

Terveydenhoitajan palveluita oli keskimäärin saatavilla 7,2 tuntia ja lääkärin 1,0 tuntia viikossa sataa opiskelijaa kohti lukuvuonna 2013–2014. Vastaavasti kuraattoripalveluja oli lukioissa 3,0 ja psykologin palveluja 2,1 tuntia viikossa sataan oppilaaseen suhteutettuna. Opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön keskimääräiset työpanokset olivat terveydenhoitajaa lukuun ottamatta kasvaneet kahden vuoden seuranta-ajalla (kuvio 4).

Kuvio 4. Opiskeluhoitopalvelujen henkilöstön työpanokset (tuntia viikossa / 100 oppilasta) lukuvuosina 2011–2012 ja 2013–2014.

KIRJALLISUUTTA

Kouluterveyskysely.

www.thl.fi/kouluterveyskysely.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.

Peltonen H & Honkasalo R. 2013. Keskeisten oppilas- ja opiskelijahuoltopalveluiden saavutettavuus ja moniammatillinen yhteistyö. Tilannekatsaus toukokuu 2013. Muistiot 2013:3. Opetushallitus, Helsinki. http://www.oph.fi/julkaisut/2013/keskeiset_oppilas_ja_opiskelijahuoltopalvelut

Rimpelä M, Jarvala T, Kalkkinen P, Peltonen H, Rigoff A-M. (toim.) 2009. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa – peruseräraportti lukiokyselystä vuonna 2008. Opetushallitus ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Saaristo V, Wiss K, Pirttiniemi J, Väyrynen P. 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ammatillisissa oppilaitoksissa 2012. Tutkimuksesta tiiviisti 1/2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

TEAvisari. www.thl.fi/teaviisari.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010.

Wiss K. 2009. Opiskelijahuoltopalvelujen järjestäminen ja henkilöstö. Teoksessa Rimpelä M ym. (toim.): Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa – peruseräraportti lukiokyselystä vuonna 2008. Opetushallitus ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Pl 30 (Mannerheimintie 166)

00271 Helsinki

Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-302-469-4 (painettu)

ISBN 978-952-302-470-0 (verkko)

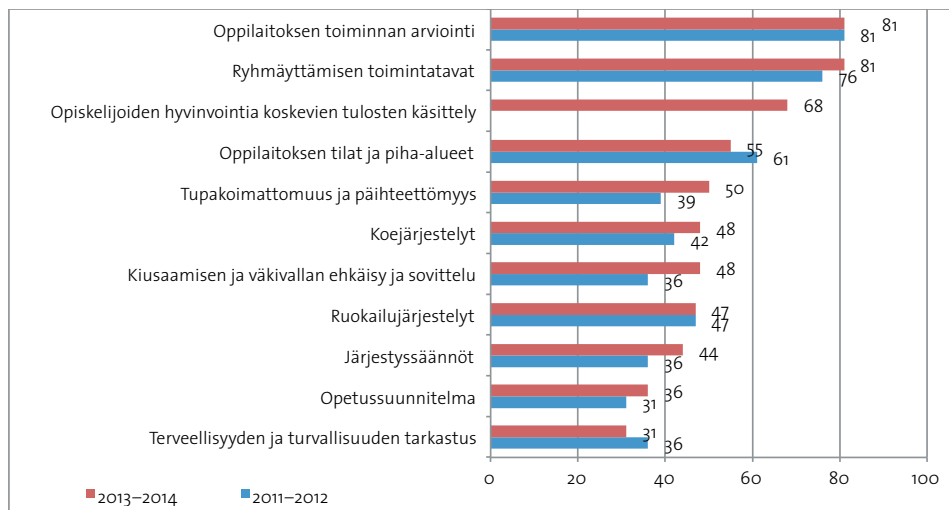
ISSN 2323-5179

[http://urn.fi/URN:ISBN:](http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-470-0)

978-952-302-470-0

Osallisuus

Osallisuudessa tarkastellaan opiskelijoiden mahdollisuutta osallistua oppilaitoksen toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Opiskelijat osallistuivat ryhmäyttyä toimintatapojen suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin 81 prosentissa ja opiskelijoiden hyvinvointia koskevien tulosten käsittelyyn 68 prosentissa lukioista lukuvuonna 2013–2014. Joka toisessa lukiossa opiskelijat olivat osallisina tupakoimattomuuden ja päihteettömyyden edistämisessä. Osallisuudessa oli tapahtunut jonkin verran positiivisia muutoksia seuranta-ajanjaksolla. (Kuvio 5.)

Kuvio 5.

Opiskelijoiden mahdollisuudet osallistua oppilaitoksen toiminnan suunnitteluun, järjestämiseen ja arviointiin lukuvuosina 2011–2012 ja 2013–2014. Lukioiden osuus prosentteina.

YHTEENVETO

Tässä julkaisussa esitetyt tulokset ovat esimerkkejä TEAvisarin tuottamasta seurantatiedosta toiminnan arvioimisen ja kehittämisen tueksi lukioissa. Tulokset kertovat vahvuuksista ja kehittämiskohteista lukioiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä. TEAvisari tuottaa seurantatietoa valtakunnallisen, kunnan ja oppilaitosten oman kehittämistyön tueksi. Se mahdollistaa vertailun mm. eri oppilaitosten välillä. Tiedot esitetään havainnollisessa ja helppokäyttöisessä muodossa.

Tiedon avulla voi tarkastella toimintaa ja siihen vaikuttavia taustatekijöitä. Esimerkiksi erityispalveluihin ohjaamisen vähentyminen voi toisaalta selittyä aiempaa kokonaisvaltaisemmin toteutetulla ja paremmin toimivalla opiskeluhuollon yhteistyöllä ja opiskeluhuoltopalveluiden lisääntyneellä saatavuudella. Toisaalta taas sitä voivat selittää vähentyneet erityispalvelut.

TEAvisari-verkkopalvelu tekee näkyväksi lukioissa tehtävän työn terveyden ja hyvinvoinnin sekä yhteisöllisen toimintakulttuurin edistämisessä. Se tarjoaa tietoa oppilaitoskohtaisen opiskeluhuoltosuunnitelman kehittämisen tueksi. TEAvisari toimii kehittämisen, suunnittelun sekä johtamisen työvälineenä myös koulutuksen järjestäjän tasolla ja tarjoaa mahdollisuuksia tarkastella opiskeluhuollon kokonaisuutta osana lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa. Sen avulla on mahdollista myös kansallisella tasolla seurata terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä oppilas- ja opiskelijahuoltolain tavoitteiden toteutumista oppilaitoksissa ja kunnissa.

Wiss K, Saaristo V, Hietanen-Peltola M, Peltonen H, Laitinen K & Ståhl T. Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen lukioissa 2014. Tutkimuksesta tiiviisti 14, toukokuu 2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.